חזון הבכורה לעתיד

פורטל הדף היומי למסכת בכורות

הרב יונתן קירש

מסכת בכורות פורסת לפנינו את קדושת הבכורה ופדיונה. בקדושת הבכורה יש עבר, הווה ועתיד.

עבר: עד שלא הוקם המשכן הייתה העבודה בבכורות (זבחים, יד, ד).
הווה: לאחר חטא העגל, הבכורים מאבדים את הבכורה וזה עובר לשבט לוי (רש"י במדבר, ג יא, ח טו).
עתיד: מחדש אור החיים שלעתיד לבוא תחזור העבודה בבכורות (אור החיים, בראשית מט כח, במדבר ג מה).
לכן, מסביר האור החיים, יעקב משתדל לקנות את הבכורה ולהשיג אותה, כי הוא מסתכל על העתיד.

חז"ל אומרים שעשו, לפני שמכר את בכורתו, שימש בכהונה גדולה כבכור. רש"י מבאר שאחת הסיבות שהוא מכר את הבכורה ליעקב, הוא כי ראה שהעבודה עתידה לעבור לשבט לוי. סיבה נוספת היא שלא יצליח לעומד בכל התנאים של עבודה במקדש.

מה ההסבר של כל זה? ננסה לחבר את הפרטים יחד.

נראה שיש כאן **תהליך היסטורי-גאולי** של אידיאל ותיקון לחטא.
לעתיד לבוא כשיתוקן חטא העגל תחזור העבודה לבכורות (ספר אהבת יונתן, רבי יונתן אייבשיץ, הפטרת אמור).

אז מה באמת ההבדל?

אפשר לומר ש"עבודה בבכורות" היא מצב שבו **השלמות הארצית** תואמת את **השלמות הרוחנית**.
בבכור, מה שקובע הוא הלידה והמצב הגופני (פטר רחם). מעמד זה מעצים את המשפחה, שכן בכל משפחה יש בכור העובד, ומעצים את ההתפרטות השבטית, שכן כל השבטים שייכים בזה. כמו כן, מצב זה מעצים את ריבוי הסגנונות (מעין התקופה של "היתר הבמות").
יחד עם זאת, יש חשש לנפילה וחטא. כך קרה בחטא העגל, כך ראה עשו את הנפילה הזו ולכן מכר את בכורתו, וכך גם אפשר לומר שקרה בהכאת בכורי מצרים.
ואז מגיעים הלוויים - שבט נבחר שלא חטא. זה מבטא את הבחירה השמימית העליונה, המבוססת על בחירה אלוקית ועל צדיקות. הלוויים הם "כלליים" כנציגי עם ישראל. כאן מדובר על 'שבט' לעומת 'משפחה', ועל בחירה אלוקית לעומת מצב ארצי של לידה.

לעתיד לבוא, כשיתוקן חטא העגל תחזור השלמות ה**ארצית** המולדת להיות מאוחדת עם השלמות ה**רוחנית** הבחירית. קדושת ה**שבט** עם קדושת ה**משפחה**. קדושת ה**כלל** עם ה**פרט**.
מעניין שאור החיים מבאר שלעתיד לבוא יעבדו **גם** הבכורות **וגם** הלוויים. לפי זה צריך לומר:
לא תהיה רק "חזרה למה שהיה פעם", אלא תיקון **ועילוי המציאות עם כל הצדדים שלה.**

חזון הבכורה לעתיד

פורטל הדף היומי למסכת בכורות

הרב יונתן קירש

מקורות בהרחבה:

עבר: עד שלא הוקם המשכן עבודה בבכורות

משנה מסכת זבחים פרק יד משנה ד:
עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות **ועבודה בבכורות** משהוקם המשכן נאסרו הבמות **ועבודה בכהנים.**

מסכת בכורות דף ד עמוד ב:
איתמר, ר' יוחנן אמר: **קדשו בכורות במדבר**, וריש לקיש אמר: **לא קדשו בכורות במדבר**; ר' יוחנן אמר קדשו בכורות במדבר דרחמנא אמר ליקדשו, כדכתיב: קדש לי כל בכור, וריש לקיש אמר לא קדשו בכורות במדבר מדכתיב: והיה כי יביאך וכתיב בתריה והעברת, מכלל דמעיקרא לא קדוש.

תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק א' יב':
כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים וגו' וכתיב [שמות יב יב] ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים וגו' **קודם לכן מה היו עושין** [בראשית כז טו] ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אשר אתה בבית **מהו החמודות שהיה משמש בכהונה גדולה.**

הווה: הבכורים מאבדים את העבודה בחטא העגל

במדבר פרק ג (פרשת במדבר):
(יא) וַיְדַבֵּר יְקֹוָק אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: (יב) **וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: (יג) **כִּי לִי כָּל בְּכוֹר** בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְקֹוָק:
רש"י: מתוך בני ישראל - שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי. על ידי הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתם, **לפי שהיתה העבודה בבכורות, וכשחטאו בעגל נפסלו**, והלוים שלא עבדו עבודה זרה נבחרו תחתיהם.

במדבר פרק ח (פרשת בהעלותך):
(טו) וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְטִהַרְתָּ אֹתָם וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה: (טז) כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת פִּטְרַת כָּל רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם לִי: (יז) כִּי לִי כָל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי: (יח) וָאֶקַּח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
רש"י:
כי לי כל בכור - שלי היו הבכורות בקו הדין, שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי **עד שטעו בעגל**, ועכשיו ואקח את הלוים.

עתיד: חידושו של האור החיים – עתידה עבודה שתחזור לבכורות

אור החיים בראשית פרק מט (פרשת ויחי) פסוק כח':
אשר דבר וגו' ויברך וגו'. הגם שראינו שלא ברך ראובן ולא שמעון ולא לוי, יגיד הכתוב כי דבורו הקשה להם היא ברכתם והוא אומרו אשר דיבר וגו' ויברך וגו' ומה שאמר לראובן דברי קנטור שם צוה את הברכה **על דרך אומרם (ספרי בהעלותך) עתידה עבודה שתחזור לבכורות**, וכפי זה כיון שקבע לו שם הבכורה עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבא ותמצא שהצדיקים צופים ומביטים על העתיד, **ולטעם זה השתדל יעקב לקנות הבכורה מעשו לבל יהיה לו חלק בעבודה לעתיד לבא**. והגם שנתנה העבודה ללוים שקולים הם **ויבואו שניהם** לעבוד עבודת הקודש כי מעלין בקודש ולא מורידין. וגם שמעון ולוי ברכם במה שאמר ארור אפם זו היא ברכתם שקלל לתגבורת המקלקל ומריע גם מה שחלקם והפיצם הוא להשגת תכלית האושר גם כן.

ספרי במדבר פרשת בהעלותך פיסקא צב:
"...**שבכל מקום שנאמר לי הרי זה קיים לעולם ולעולמי עולמים** בכהנים הוא אומר וכהנו לי (שמות כח מא) בלוים הוא אומר והיו לי הלוים (במדבר ח יד) בישראל הוא אומר כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה נה) [בארץ הוא אומר כי לי הארץ (שם /ויקרא כ"ה/ כג)] **בבכורות הוא אומר כי לי כל בכור בבני ישראל (במדבר ח יז)**...הא בכל מקום שנאמר לי הרי זה קיים לעלם ולעולמי עולמים".

תשובות והנהגות, כרך ז, סימן יט:
"**מיהו כבר תמה הגאון מבריסק זצ"ל על דברי האור החיים שלא מצינו לזה שום מקור בקדמונים ומנ"ל דבר זה...**".

מאבק יעקב ועשו על הבכורה

חזון הבכורה לעתיד

פורטל הדף היומי למסכת בכורות

הרב יונתן קירש

אור החיים בראשית פרק מט (פרשת ויחי) פסוק כח׳:
״...ומה שאמר לראובן דברי קנטור שם צוה את הברכה **על דרך אומרם (ספרי בהעלותך) עתידה עבודה שתחזור לבכורות, וכפי זה כיון שקבע לו שם הבכורה עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבא ותמצא שהצדיקים צופים ומביטים על העתיד, ולטעם זה השתדל יעקב לקנות הבכורה מעשו לבל יהיה לו חלק בעבודה לעתיד לבא״.**

בראשית פרק כה (פרשת חיי שרה - תולדות)
(לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב **מִכְרָה כַּיּוֹם אֶת בְּכֹרָתְךָ לִי׃(לב) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה**׃(לג)
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃ (לד) וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים
וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה׃ פ
רש״י׃ בכרתך - **לפי שהעבודה בבכורות,** אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב״ה׃
הנה אנכי הולך למות **- (מתנודדת והולכת היא הבכורה שלא תהא כל עת העבודה בבכורות כי שבט לוי יטול אותה,**
ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו אלו הן שבמיתה שתויי יין, ופרועי ראש. אמר אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה.

בראשית פרק כז (פרשת תולדות)׃
(לו) וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב **וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי** וַיֹּאמֶר הֲלֹא אָצַלְתָּ
לִּי בְּרָכָה׃
רש״י׃ הכי קרא שמו - ...תנחומא (תנחומא ישן כג) למה חרד יצחק, אמר שמא עון יש בי שברכתי הקטן לפני הגדול, ושניתי סדר היחס. התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אביו מה עשה לך, **אמר לו את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין, עכשיו לבכור ברכתי, גם ברוך יהיה.**

רש״י בראשית פרק לב פסוק כט׳:
״לא יעקב - לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה וברמיה כי אם בשררה ובגלוי פנים...״

השלמת בכורתו של יעקב ביציאת מצרים - ״בני בכורי ישראל״

שמות פרק ד (פרשת שמות)׃
(כב) וְאָמַרְתָּ אֶל פַּרְעֹה כֹּה אָמַר יְקֹוָק **בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל**׃
רש״י׃ בני בכרי - לשון גדולה, כמו (תהילים פט כח) אף אני בכור אתנהו, זהו פשוטו. **ומדרשו כאן חתם הקב״ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו.**

התיקון לעתיד לבוא

ספר אהבת יונתן, רבי יונתן אייבשיץ, הפטרת אמור׃
״ויש לדקדק למה אמר והכהנים הלוים ולא אמר הכהנים סתם, ונראה דה״פ דוקא הכהנים הלוים ולא הלוים משני טעמים, הא׳ דידוע מ״מ זכו הלוים לעבודה מפי שלא חטאו בעגל דמעיקרא היה עבודה בבכורות וכשחטאו זכו הם **ולעתיד יכופר עון העגל ויחזור העבודה לבכורות** ולא יהיה ללוים זה שאמר הכתוב אף אני בכור אתנהו ר״ל כדאי׳ מלך המשיח יהיה כהן...״.

הבכור יוצק מים לכהן כאשר אין לוי

משנה ברורה סימן קכח סקכ״ב׃
״**וכשאין לוי יוצק בכור פטר רחם דהוא גם כן קדוש קצת** ואם אין גם בכור טוב שיטיל הכהן בעצמו משיציק ישראל על ידו״.

מגן אברהם סימן קכח , ז׃
״ואם אין שם לוי יצוק בכור שהוא פטר רחם שהוא קדוש על ידו (ב״ח בשם מהר״י מולין) **ומשמע מלשונו דבכור לאם דוקא אבל בכור לאב לבד לא מצינו קדושה האידנא**״.